

про невідповідність запису сказаному означеною особою мали надійти до Державної канцелярії не пізніше першої години опівдні наступного за врученням звіту дня. Після цього укладений Державною канцелярією звіт подавався Голові Державної ради. Голова ж вирішував питання щодо сумнівів з приводу зроблених державними радниками зауважень. Схвалений Головою Державної ради звіт скріплювався підписом Державного секретаря. Звіти, за винятком таких, що не підлягали оприлюдненню у друці, відповідно до статей 41 та 42 Запровадження Державної ради (24 квітня 1906 р.), розсилались у друкованому вигляді державним радникам, а також до канцелярії Державної думи, Голові Ради міністрів, міністрам і головноуправляючим окремими частинами [2, ст. 128 —130, с. 555 – 556; 7, с. 152].

Протокол укладався одним із Статс-секретарів Державної ради, відповідно до призначення Державного секретаря. У протоколі означалися: 1) день засідання та час його відкриття; 2) особа, що головувала на засіданні; 3) предмети, які обговорювались в засіданні, думки про них, заяви і способи голосування; 4) постанова Державної ради у дослівному викладенні. Згадування у протоколі міркувань, що мали місце в засіданні, обмежувалось переліком прізвищ державних радників, які говорили стосовно кожного предмету, та означенням, хто з них виступав “за” і хто – “проти” проекту чи пропозиції, що обговорювались. У випадку, коли голосування здійснювалось за допомогою записок, у протоколі зазначалось число радників, які голосували “за” і “проти” проекту чи пропозиції, а у разі поіменного голосування зазначались прізвища осіб, що голосували “за” і “проти” проекту чи пропозиції [2, ст. 131 – 134, с. 556]. Протокол кожного засідання укладався до наступного засідання і за годину до його відкриття виставлявся для огляду державними радниками. Заяви з приводу викладення протоколу подавались Голові Державної ради безпосередньо або через Державного секретаря. Коли Голова Ради не міг вирішити питання про невідповідність запису промови, воно виносилось на вирішення Загальними зборами Державної ради. Якщо до закриття засідання не подавались заяви щодо протоколу попереднього засідання, він вважався затвердженим Радою, підписувався її Головою і скріплювався Державним секретарем. Державна рада зносила з Державною думою, окрім вказаних законом випадків, через Голову, а з іншими установами та особами - через Державного секретаря [2, ст. 135 – 138, с. 556 – 557].

Таким чином, викладений матеріал дозволяє дійти наступних висновків.

Запроваджений у Державній раді 1906 – 1916 рр. порядок розгляду справ забезпечував процес підготовки, укладання, обговорення та ухвалення законодавчих актів та інших постанов. Цей процес передбачав умови швидкого і безперервного вирішення покладених на державних радників завдань. Він охоплював способи інформації членів палати щодо справ, що до неї надходили та знаходились на тій чи іншій стадії вирішення, ефективного вирішення нагальних питань, деталізацію процесу розгляду справ та ухвалення постанов щодо них, стосунки між державними радниками, між ними та Головою палати, останньої з нижньою палатою та з законодавчою владою, повноваження Голови, способи голосування, нормальний хід і виняткові випадки законодавчого процесу.

Докладно врегульовувалось і функціонування діловодства Державної ради, перш за все укладання протоколу засідання та його стенографічного звіту, його об’єктивності, способи ознайомлення з ними радників, а також представників виконавчої влади та Державної думи. Саме поняття діловодства охоплює переміщення документів з інформаційною метою та у зв’язку з розглядом, затвердженням, виконанням та організацією їх зберігання. Завдяки добре опрацьованій процедурі діловодства в архівах Російської імперії накопичились матеріали щодо діяльності Державної ради, перш за все протоколи її засідань та стенографічні звіти про її діяльність.

Удосконалений порядок розгляду справ та діловодство законодавчої Державної ради Російської імперії 1906 – 1916 рр. у значній мірі було успадковано від її численних історичних попередників XVIII – XIX ст.

Джерела та література

1. Наказ Государственному Совету 5 апреля 1801 г. // Учреждение Государственного Совета 1901 г. – Спб.: Гос. тип., 1901. – С. 63 – 70.
2. Наказ Государственного Совета (11 мая 1907 г.) // Законодательные акты переходного времени 1904 – 1908 гг. – Спб.: Право, 1909. – С. 530 – 557.
3. Образование Государственного Совета 1 января 1810 г. // Учреждение Государственного Совета 1901 г. – С. 70 – 96.
4. Основные Государственные Законы (23 апреля 1906 г.) // Конституция Российской империи. – Спб.: Экон. тип., 1907. – С. 54 – 74.
5. Учреждение Государственного Совета 30 марта 1901 г. // Учреждение Государственного Совета 1901 г. – С. 7 – 60.
6. Учреждение Государственного Совета и Государственной Канцелярии 15 апреля 1842 г. // Учреждение Государственного Совета 1901 г. – С. 96 – 132.
7. Учреждение Государственного Совета (24 апреля 1906 г.) // Конституция Российской империи. – С. 144 – 171.

Каран В. В.

МІЖНАРОДНИЙ КООПЕРАТИВНИЙ АЛЬЯНС ТА ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КООПЕРАТИВНОГО РУХУ В СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОМУ РЕГІОНІ

Актуальність поданої проблеми в сучасний період розвитку української національної економіки, визначається непересічним науково-теоретичним значенням достеменного історичного вивчення діяльності і розвитку однієї з найбільших світових організацій – Міжнародного кооперативного Альянсу (МКА). Саме

на принципах цієї організації творилась діяльність кооперативних об'єднань Росії та України в період 20–30 рр. ХХ ст. Слід зазначити, що саме історичний аспект діяльності Альянсу на Українських землях першої третини ХХ ст. не був предметом спеціального комплексного дослідження, хоча окремі галузі історії кооперативних та різного роду громадських організацій на Україні вивчалися.

З історіографічної точки зору, важливе теоретичне значення мають здобутки вчених та практиків, що створювали основи кооперативного руху протягом багатьох десятиліть. Серед дослідників надбань кооперації в міжнародному плані слід зазначити О.І. Крашеніннікова, О. Прицака, Г.Я. Бланка, Н.В. Бондаренко, К.І. Вахитова, М.А. Журбу а також Р. Родригеша, Б.Тордарсона та ін.

На сучасному етапі проблема історичного дослідження МКА набуває найбільшого інтересу. Відбувається переосмислення багатьох концептуальних положень існування світової кооперації в минулому заради майбутнього усвідомлення і практичного використання в Україні на практиці останніх рішень конгресів Міжнародного кооперативного Альянсу. Особливо важливим є аналіз існування Альянсу протягом останніх ста років. Критичний підхід до суперечливих концепцій розвитку саме цієї організації, безумовно дасть можливість сучасним теоретикам кооперативного руху віднайти більшраціональний шлях відродження та вдосконалення української кооперації.

Причинами створення такого потужного міжнародного організму стали: 14–16 годинний робочий день, відсутність законів про охорону праці, розорення значної частини міських та сільських ремісників, введення в дію кооперативних законів у другій половині ХІХ ст. по всіх країнах Європи та США, що створили до кінця ХІХ століття сприятливі умови для розвитку всіх видів кооперативів. Міжнародний кооперативний Альянс поєднує, представляє і служить інтересам кооперативів в усім світі. В даний час у Міжнародний кооперативний Альянс входять кооперативні об'єднання більш ніж 150 країн. Членами Міжнародного кооперативного Альянсу є більше 250 кооперативних організацій, що об'єднують приблизно 800 млн. членів [1, с. 78]. По оцінках ООН, майже 3 млрд. людей, або половина населення земної кулі, забезпечує собі засоби до існування завдяки кооперативним підприємствам. Штаб – квартира Альянсу знаходиться в Женеві (Швейцарія). Міжнародний кооперативний Альянс має регіональні офіси в Азії, Африці, Європі, Латинській Америці. У рамках Міжнародного кооперативного Альянсу діють 14 спеціалізованих організацій і комітетів [2, с. 82]. Розрядження політичної напруженості створило сприятливі умови для плідної діяльності кооперативних організацій, додало новий імпульс їхній активності у підрозділах Міжнародного кооперативного Альянсу. На сьогодні Міжнародний кооперативний Альянс об'єднує в собі всі типи світових кооперативних організацій: виробничі, споживачькі та змішані. Взагалі на сьогодні кооперативний рух у світі найчисельніший соціально-економічний важіль, що дає змогу еволюціонувати багатьом галузям виробництва. На частку кооперативного сектора на початку 80 рр. припадало в різних країнах від одного до 30 відсотків товарообігу та від 7 до 14 відсотків виробництва ВВП.

Адже ідеї співробітництва кооперативів різних країн зародилися ще в першій половині ХІХ століття, а першою спробою їхнього здійснення на практиці і створення міжнародного кооперативного центра можна вважати засновану в 1835 р. у Лондоні Асоціацію всіх класів і націй. Однією з задач якої була сформульована пропаганда кооперативних ідей у міжнародному масштабі. 19 серпня 1995 р. Міжнародному кооперативному Альянсу виповнилося 100 років. За цей порівняно невеликий історичний період з асоціації, що поєднувала трохи більше декількох тисяч кооператорів, Альянс перетворився в одну з найбільших міжнародних неурядових організацій, що об'єднала сотні мільйонів чоловік. Крім рішення професійних питань, Альянс проводив активні акції в захист світу, виступав проти поширення впливу монополій, за поліпшення соціально-економічного положення рядових кооператорів. За минулі роки Міжнародний кооперативний Альянс (МКА) перетворився у велику міжнародну організацію, що має статус «А» першої категорії в Економічній і Соціальній Раді ООН, ЮНЕСКО і ряді інших міжнародних організацій. МКА активно співробітничав з МОТ, ЮНЕСКО, ФАО, ЮНКТАД, ЮНІДО [3, с. 22–23]. Останні піввіку Організація Об'єднаних Націй приділяла велику увагу розвитку кооперативного руху у світі, неодноразово заслуховувала доповіді про соціально-економічну роль кооперативів у поліпшенні матеріального становища широких мас населення в країнах що розвиваються і розвинутих країнах. Прийнято директиви ООН у відношенні кооперативів і резолюції, що закликають уряди країн – членів ООН сприяти всебічному зростанню кооперативного руху, надавати кооперативам пільги на податки, кредити, субсидії, доступ до суспільних програм і ін. [4, с. 124]. На засіданні Генеральної асамблеї ООН прийнята Декларація Міжнародного кооперативного Альянсу, у якій говориться про прагнення боротьби за більш справедливе демократичне суспільство; зацікавленість кооперації спонукати уряди об'єднати зусилля в боротьбі за припинення насильства і за соціальну справедливість; прагненні створити суспільство в гармонії з природою; бажання внести вклад кооперації у більш справедливий світовий суспільний порядок. В рамках МКА була створена Міжнародна кооперативна жіноча гільдія (МКЖГ). У 1963 р. вона поєднувала понад 27 млн. жінок – кооператорів з 30 країн. Але незабаром після розпуску МКЖГ керівництво МКА під тиском міжнародної кооперативної громадськості було змушено повернутися до розгляду питання про поновлення діяльності в рамках МКА самостійного органа, що займався б виключно питаннями діяльності жінок – кооператорів. Таким органом стала створена у 1966 р. Жіноча кооперативна консультативна рада МКА (ЖККР). Оскільки ЖККР не була самостійним органом, здатним приймати рішення, цілком природно, що вона не відповідала вимогам часу. Центросоюз разом з іншими кооперативними організаціями бувших соціалістичних країн послідовно відстоював на засіданнях керівних органів МКА необхідність активізації діяльності Жіночої ради, розширення її прав і повноважень додання їй значимості і самостійності, підвищення її впливу в МКА. Необхідність підвищення ролі жінок у міжнародному кооперативному русі характеризується тим, що жінки займають значне місце в діяльності кооперативних організацій різних країн. У деяких національних кооперативних рухах більше половини кооператорів — жінки [5, с. 41]. У багатьох країнах кооперативи займають важливе місце в сільськогосподарському і дрібному промисловому виробництві, в області

збуту, постачання, кредиту, у наданні різних послуг. В даний час немає такої країни, у якій не функціонував би той чи інший вид кооперативних об'єднань.

Змінюється світ, змінюється і світова кооперація. Найбільше ці зміни торкнулись саме споживчого сектора, адже він є найстарішим та найтрадиційнішим. У Франції, Бельгії, Німеччині та Великобританії спостерігається поступове зменшення кількості членів споживчих кооперативів. Зменшується доля кооперативної торгівлі та послуг в загальному товарообігу цих країн. Загальноєвропейська інтеграція і консолідація громадського життя підсилює вплив сучасних міжнародних факторів на розвиток і діяльність кооперації.

Для здійснення ряду проектів по наданню допомоги кооперативам країн, що розвиваються використовуються ресурси «Фонду розвитку МКА» [6, с. 65]. У Великобританії було створено перший студентський кооперативний союз, що цілком належить молодому поколінню майбутніх спеціалістів. При активній підтримці Національного союзу студентів місцевий кооператив співробітничав з новим студентським союзом, допомагаючи їм у підготовці нових кооперативних лідерів, навчаючи правильному керівництву і керуванню господарською діяльністю їхнього кооперативу. Працюючи з колегами з кредитного союзу, деякі з традиційних споживчих кооперативів стали використовувати свої магазини як розрахункові пункти для місцевих кредитних союзів. В даний час члени кредитних союзів можуть користуватись пластиковими дивідендними картками кооперативних роздрібних магазинів, а також класти або знімати з рахунків кредитного союзу свої гроші. Така кооперація між кооперативами допомагає усунути зайві турботи для кредитних союзів, і, звичайно ж, вона приводить членів кредитних союзів у магазини споживчих кооперативів. Оскільки у світі продовжується перехід від надання соціальних послуг державою в приватний сектор, то кооперативний рух відкриває двері тим структурам, що можуть запропонувати середній шлях, що відповідає сподіванням громади і місцевих політичних імперативів. Узагальнюючи результати досліджень ефективності кооперативних принципів у залежності від факторів, що впливають на них, можна відзначити, що при виконанні всіх необхідних і достатніх факторів, принципи винятково ефективні. Вони розроблені і випробувані в кооперації і використовуються в даний час практично в усіх як підприємницьких, так і споживчих господарствах. Наприклад, акціонерні товариства активно залучають робітників та службовців до економічної участі у своїй діяльності, участь працівників у їхньому керуванні в багатьох країнах запропоновано законом, для зниження соціальної напруженості підприємці роблять своїм працівникам споживчі послуги як соціального так і економічного характеру і т.п.

На сучасному етапі діяльності Міжнародного кооперативного Альянсу в світі створюється ціла низка кооперативів, що спеціалізуються на догляді за дітьми, активно відкриваються кооперативні центри навчання. Розробляються шляхи надання допомоги для розвитку сільської економіки, стан якої було серйозно підірвано через захворювання корів спочатку коров'ячим сказом, а потім ящуром. Усе це робиться для того, щоб місцеві люди залишалися власниками і контролювали місцеві підприємства, створені і використовувані місцевим населенням. Чітка соціальна орієнтація роботи та діяльності Міжнародного кооперативного Альянсу повинна дати переваги в конкурентній боротьбі, ведучи до комерційного успіху, що сам по собі дозволить вкладати більше інвестицій на рішення соціальних проблем. Постійне отримання та прийняття досвіду інших організацій. неодмінно призведе до вдосконалення тих заходів за допомогою яких Альянс зможе не тільки закріпити та зміцнити свої позиції у швидкотрансформуючому сучасному глобалізованому світі, а й займати все нові і нові горизонти міжнародних економічних відносин.

Досить нова форма роботи кооперативу використовується при створенні кооперативних об'єднань акціонерів якогось визначеного футбольного клубу. А один клуб став повною власністю кооперативу. На сьогодні вже більше сорока клубів мають своїх кооперативних прихильників, що одержали, у свою власність одну з частин контрольного пакету акцій. Ця модель кооперативу стала настільки могутньою, що в даний час ведеться робота з можливого створення подібної моделі для працівників—акціонерів

у великих приватних компаніях. В майбутньому повинна проводитись робота спрямована на те, щоб працівники—кооператори змогли здобути собі місця в раді директорів великих високотехнологічних компаній. Саме це і є тим процесом, коли працівники наділяються певними повноваженнями в сфері владних структур. На самому початку XXI століття відбувається консолідація людей, самим плином часу вони спонукаються до більш активного співробітництва на робочих місцях, більш повної інформованості працівників про стан і справи їхньої компанії.

Кооперативи усе більше і більше зосереджують увагу на соціальних нестатках своїх членів. Ті з них, що відрізняються щоденною турботою про здоров'я і благополуччя людей, процвітають. Останнім часом Міжнародний кооперативний Альянс особливо тісно співробітничав з такими організаціями, як ООН і МОТ [7, с. 57]. Найважливішим результатом цієї діяльності стало прийняття в 2002 році Резолюції Генеральної Асамблеї ООН "Кооперативы в процессе социального развития" і рекомендація МОТ 193 "О содействии развитию кооперативов", що спрямовані на мобілізацію величезного потенціалу кооперативів по створенню робочих місць, зменшенню бідності, боротьбі із соціальною нерівністю для подальшого стійкого розвитку через кооперативне підприємництво. Рекомендації спрямовані на створення відповідного законодавчого, організаційного й адміністративного середовища, що сприяє більш ефективному використанню потенціалу кооперативів, а також зміцненню громадянського суспільства.

На відміну від центробіжних тенденцій у кооперації сучасної Європи в країнах Співдружності відбувається консолідація сил та утворення нових форм міжнародних зв'язків. Зокрема в травні 2002 року керівниками дев'яти (України, Росії, Білорусії, Киргизстану, Казахстану, Грузії, Молдови, Таджикистану та Туркменії) національних союзів споживчої кооперації країн СНД було прийнято рішення про створення нового міжнародного органа, а в кінці 2002 року офіційно зареєстрованого та отримавшого назву – Асоціація „Ліга національних (республіканських) союзів кооперативних організацій споживчої кооперації країн

Співдружності Незалежних Держав”. На останньому засіданні Євроради представники кооперативних рухів СНД внесли пропозиції стосовно реструктуризації МКА. З боку кооперативних організацій країн СНД було висловлено думку про те, що ця реструктуризація являє собою значний інтерес для подальшого розвитку міжнародного кооперативного руху на сучасному етапі і може допомогти МКА та його спеціалізованим органам стати більше ефективними.

Велике значення мають проблеми, пов’язані з тією роллю, що відіграє кооперативний рух в перебудові міжнародних економічних відносин. Особливо в час коли формується спільний Європейський Дім. Тема створення сприятливих умов для генерування кооперативних організацій нового типу та нового міжнародного економічного ладу неодноразово обговорювалась на XXVI конгресі МКА в 1976 році в Парижі, XXVIII конгресі Альянса в Гамбурзі та інш.[8, с. 24].

З огляду на все вище зазначене неабиякого історичного значення набуває дослідження динаміки розвитку світового кооперативного руху кінця XIX – другої половини XX століття. В кожній країні кооперативний рух має свою, притаманну тільки цій країні, специфіку та особливість, пов’язану, наприклад, з формою господарської діяльності, організаційною структурою кооперативних організацій, однак основні закономірності його розвитку залишаються і по цей час однаковими та загальними. Беззаперечним є факт специфічності в кооперативному будівництві країн бувшого соціалістичного табору, країн Західної Європи і Америки.

Перші кооперативи в Болгарії були засновані в 1892 році в місті Тирново, кооператив „Працівник” та в 1899 році в місті Пловдиві. 845 Трудових кооперативних землеробських господарств (ТКЗГ) стали основною формою ведення сільськогосподарського виробництва. На час пов’язаний з створенням Болгарської Народної Республіки вони об’єднували 3,5 мільйони пайовиків та забезпечували отримання державою 76 % всієї сільськогосподарської продукції. Споживча кооперація Болгарії в основному здійснює операції пов’язані з торгівлею, громадським харчуванням, будівництвом, а також заготівлею та купівлею сільськогосподарських продуктів і сировини. Так на 1950 рік нараховувалось 4.560 споживчих кооперативів. За 1952 – 1954 роки кооперативи об’єднували 2 150 тисяч членів. На цей же період нараховувалось 14 283 кооперативних магазинів де отримували роботу 65000 працівників. На частку кооперації цього періоду припадало 40 % роздрібного товарообігу країни [9, с. 5]. Загальноєвропейська інтеграція і консолідація громадського життя підсилювала вплив сучасних міжнародних факторів на розвиток і діяльність кооперації. Альянс є незалежною неурядовою асоціацією, що має консультативний статус в ООН і Раді Європи. З метою координації виконання програми кооперативного розвитку при Міжнародному кооперативному Альянсі був створений Комітет кооперативного розвитку. Сьогоднішній глобалізований світ перебуває в стадії демократичних змін. Світова спільнота намагається знайти рівновагу в новій глобальній реальності. Зокрема, ця нова глобальна реальність народила справжнє відчуття порушення звичного і сформованого протягом століть ладу речей. В економічному плані цей процес на своєму власному досвіді відчуло багато громад, районів і цілих регіонів, існування яких було поставлено під загрозу в силу зникнення традиційних видів діяльності і навіть окремих галузей. Запад і зникнення багатьох подібних галузей уже саме по собі виявилось надзвичайно хворобливим для національної економіки країн бувшого соціалістичного табору. Але тепер, коли глобальні економічні сили можуть користуватись перевагами вільного пересування капіталу, що гарантовано світовими торговельними структурами, міжнародний кооперативний рух отримує новий позитивний стимул для свого подальшого розвитку.

В період 70-х років угорська кооперація також визначалась своїм інтенсивним розвитком, в основному завдяки активному втручання уряду в справі місцевої кооперації. Історія розвитку угорської кооперації веде свій літопис ще з кінця XIX століття. Тут перше споживче товариство виникло в 1892 році в місті Будапешт. На 1970 рік більше 20 % національного прибутку було створено саме завдяки кооперативам. На той час угорські кооперативи об’єднувались в трьох союзах. До складу Всеугорської ради сільськогосподарських виробничих кооперативів входило близько 2836 сільськогосподарських виробничих кооперативів, що об’єднували 946 тисяч членів. Ці кооперативи давали 80 % всієї сільськогосподарської продукції. До неї входило 160 спеціалізованих кооперативів (виноградарських та інших). Їм належало 7 % виноградників країни і вони об’єднували 30 тисяч членів. На фабриках, що їм належали працювало 5.000 членів. До цієї Ради входило додатково 22 риболовецьких кооператива.

Всеугорський союз споживчих кооперативів об’єднував 567 споживчих товариства, що нараховували свого часу 1792 тисячі пайовиків; 381 ощадний кооператив з 685000 членів; 400 житлових кооперативів з 60000 пайовиків; 2000 спеціалізованих кооперативних групи з 72.700 членами, що займались вирощуванням овочей, фруктів, розведенням птахів та бджіл. Споживча кооперація Угорщини займалась торгівлею переважно на селі (вона володіла 16.445 магазинами), промисловою діяльністю, заготівлею сільськогосподарської продукції по контрактації та її реалізацією. На долю споживчої кооперації припадало 31,2 % роздрібного товарообігу країни. Спеціалістів для забезпечення кооперативної торгівлі готував Будапештський університет, кооперативна академія та 4 спеціалізовані школи.

Всеугорський союз промислових кооперативів, що об’єднував 1096 кооперативів з 233462 членами. Це були машинобудівні, металообробні, взуттєві, текстильні та інші. Ці кооперативи давали 6 % всього промислового виробництва, а в таких галузях легкої промисловості, як виробництво готового одягу – 29,3 %; взуття – 23,9 % в меблевій промисловості – 34,7 % [9, с. 56].

Стурбовані уряди різних рівнів, від місцевого до національного, постають перед проблемою, з чого можна почати і на які важелі натиснути, щоб якимось компенсувати економічні труднощі, що виникли в їхніх власних країнах і економічних регіонах. Кооперативи можуть зіграти фундаментальну роль у набутті або відновленні нового зміста тому почуттю місцевої самобутності, або місцевої громади, що лежало в основі виникнення і розвитку Міжнародного кооперативного Альянсу. Відштовхуючись від необхідності масової роботи та співробітництва в економічній галузі з регіональними представництвами, сподіваючись отримати реальну підтримку, насамперед фінансування з боку національних урядів, Міжнародний коопе-

МІЖНАРОДНИЙ КООПЕРАТИВНИЙ АЛЬЯНС ТА ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
КООПЕРАТИВНОГО РУХУ В СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОМУ РЕГІОНІ

ративний Альянс поєднував зусилля могутніх споживчих кооперативів з більш дрібними житловими, виробничими кооперативами, кредитними союзами і т.д. Зазвичай Альянс і раніше підтримував діалог між представниками різних секторів, але завжди це була досить абстрактна розмова, що не виступала важливою частиною господарської діяльності. В сучасний період глобалізації це зрушення стало не просто значним, а фундаментальним. Зараз уже має місце загальне розуміння того, що працюючи разом, кооперативи різних країн зможуть досягти кращих результатів, більш вдалого розвитку свого еволюційного поступу в ХХІ столітті.

Кооперативи в Німецькій Демократичній Республіці займали панівне положення на селі та торгівлі в містах. У 1967 році кооперації належало 42362 магазинів та їдалень, 1185 виробничих підприємств, що об'єднували 4032 тисячі пайовиків. На частку споживчої кооперації припадало 35 % роздрібного товарообігу країни, 28 % промислової випічки хліба та 40 % продукції м'ясопереробної промисловості. В 1965 році було створено „Консумент” – центральне торгівельно – виробниче підприємство, що охоплювало 16 універмагів, 13 магазинів готової одяжки, 2 меблеві фірми, 1 фабрику шкіряних виробів та 1 посилочний універмаг. В 1970 році нараховувалось 700 споживчих товариств [9, с. 6–7].

Кооперація між кооперативами на той час допомагала усунути зайві економічні турботи для кредитних союзів, і, звичайно ж, вона приводила членів кредитних союзів у магазини споживчих кооперативів. Оскільки у сучасному світі продовжується перехід від надання соціальних послуг державою в приватний сектор, то кооперативний рух відкриває двері тим структурам, що можуть запропонувати середній шлях, що відповідає сподіванням громади і місцевих політичних імперативів. Узагальнюючи результати досліджень ефективності кооперативних принципів у залежності від факторів, що впливають на них, можна відзначити, що при виконанні всіх необхідних факторів ці принципи є винятково ефективними. Вони розроблені і випробувані в кооперації і використовуються в даний час практично в усіх як підприємницьких, так і споживчих господарствах. Наприклад, акціонерні товариства активно залучають робітників та службовців до економічної участі у своїй діяльності, участь працівників у їхньому керуванні в багатьох країнах запропоновано законом, для зниження соціальної напруженості підприємці здійснюють для своїх працівників споживчі послуги як соціального так і економічного характеру і т.п. Кооперативи усе більше і більше зосереджують увагу на соціальних нестатках своїх членів. Ті з них, що відрізняються щоденною турботою про здоров'я і благополуччя людей, процвітають. Прикладом таких кооперативних об'єднань були польські кооперативи.

Перше споживче товариство Польщі „Меркурій” виникло ще в 1869 році в місті Варшава, а в 1909 році було створено Союз споживчих товариств „Сполем”. В 1970 році в Польщі здійснювали свою діяльність 10 350 кооперативних товариств, що об'єднували 12,4 мільйона чоловік. Вага кооперації в роздрібній торгівлі країни перевищувала 50 %; польські кооператори виробляли 12 % промислової продукції та 30 % всіх споживчих товарів; частка в житловому будівництві досягла 38 % (в містах – 53 %). Польську кооперацію можна було розподілити на декілька видів. До сільськогосподарської кооперації належав Центральний союз сільськогосподарської кооперації „Селянська взаємодопомога”. Він об'єднував 2 560 збуто – постачальних кооперативів і займався торгівлею, заготівлею, виробничою діяльністю. „Селянська взаємодопомога” об'єднувала 4 200 тисячі членів. Кількість її робітників складала 332 000. Центральному союзу сільськогосподарських кооперативів належало 55 000 сільських магазинів, 4040 підприємств громадського харчування та 6 780 промислових підприємств. Союз давав державі 70 % всіх заготовок сільськогосподарської продукції. Відділ союзу „Полькооп” з 1956 року вів зовнішню торгівлю з фірмами 36 країн світу. В 1964 році „Селянська взаємодопомога” була прийнята як колективний член до Міжнародного кооперативного Альянсу.

Союз споживчих товариств „Сполем” діяв в містах поряд з державною торгівлею. В 1967 році доля споживчої кооперації в загальному обігу міської торгівлі складала 28,4 %, а оборот громадського харчування – 26,3 %. Підприємства споживчої кооперації виробляли 54,1 % хлібобулочних та 36,4 % ковбасних виробів. Їй належало 5 підприємств з випуску споживчих товарів. „Сполем” була ініціатором введення системи самообслуговування в польській торгівлі. Їй належало 122 692 магазину. До великих магазинів кооперації були віднесені 115 універмагів і магазинів самообслуговування, які мали назву „суперсамів”. Магазины уклали прямі угоди з промисловістю на постачання товарів, виключаючи посередництво оптових організацій. В 1950 році „Сполем” була виключена зі складу МКА але в 1956 році знову відновлена в своїх правах.

Центральний союз будівничих та житлових кооперативів почав свою діяльність в 1957 році. Він об'єднував 881 кооператив і нараховував 305000 членів. В 1961 році було підписано угоду з споживчою кооперацією про співробітництво в господарській та культурно – освітній сфері. Частка кооперації в державному житловому будівництві в 1966 – 1970 роках складала 54 % т.т. 1.200 тисяч кімнат. Тільки в 1969 році в нові будинки кооперативів вселилось 100000 сімей.

Крім цих трьох кооперативних союзів у Польщі нараховувалось 2912 промислових кооператива, що об'єднували 472000 членів; 4 видавничих кооператива з 2900 членами; Центральний союз ремісничих кооперативів з постачання та збуту (348 кооперативів з 41500 членами); Центральний союз ссудоощадних кооперативів (1.634 кооператива з 2552000 членів), Центральний союз кооперативів молочної промисловості (564 кооператива з 862000 членів); Союз садівничих кооперативів (141 кооператив з 285000 членів); Центральний союз сільськогосподарської кооперації (1282 кооператива з 29200 членами). Центральний союз кооперації інвалідів [9, с. 7–9].

Українська кооперація також приймала активну участь у творенні світової кооперації та в діяльності Міжнародного кооперативного Альянсу. Спочатку її представники входили до складу російського представництва в МКА. З 20-х років кооператори відправляли своїх представників для участі у засіданнях та

форумах, що проводив Альянс. Представники України були й надалі постійними учасниками форумів МКА. Але у зв'язку з політичною ситуацією представницький склад делегацій змінювався. До грудня 1926 року "Сільський господар" у МКА представляв П. Любченко, який став пізніше секретарем ЦК КП(б)У, але не залишав своїх справ пов'язаних з розвитком кооперації на Україні. 13 січня 1927 року замість нього був призначений новий голова правління "Сільського господаря" О. В. Одинцов [10, с. 18]. Відзначаються тісні зв'язки української кооперації не тільки з провідною організацією, а й з окремими кооперативними об'єднаннями різних країн. Тут особливо слід зазначити, що збут продукції "Кооптаха" на зовнішніх ринках Англії, Австрії, Німеччини дорівнював у 1926 році 56%, а у всесоюзному експорті - 33,8%. На початок 1927 року він зайняв перше місце серед експортерів сільгосппродукції як в Україні, так і по СРСР [11, с. 50-52]. Слідуючи ідеям поширення соціалізму в країнах Західної Європи розвивались не тільки сільськогосподарські аспекти співробітництва, а й фінансові. Наприклад криворізька округова комісія незможних селян у жовтні 1924 року передала до фонду МОДРу 250 червінців, зібраних за підписними листами [12, с. 342]. Для поглиблення свого впливу в країнах Заходу радянська влада відбирала останні продовольчі запаси у своїх громадян і відправляла їх за кордон. Навіть не зважаючи на те, що українських земель торкнулась жадлива хвиля голодомору 20-х років, керівництвом була розпочата кампанія зі збирання продовольства на користь німецького пролетаріату. Влітку 1923 року частина коштів, призначених для ліквідації наслідків голоду в Україні через ВЦКНС, переказувалася комісії з надання допомоги робітникам Рурської області при Південному бюро ВЦРПС [13, с. 21].

Все вище зазначене спонукає до отримання цілком конкретних висновків сприводу історичного значення Міжнародного кооперативного Альянсу. З самого початку свого існування на міжнародній арені світова кооперація найбільш успішно діяла в тій обстановці, де були створені передумови для змін, а в деяких випадках кооперація успішно розвивалась в межах самих змін, коли потрібно було боротись з нерівністю, несправедливістю і дискримінацією. Її сила полягала в тім, що це була практична діяльність, яка мала на озброєнні наріжні моменти удосконалення існуючого світу. Вона засновувалась на солідарності, демократії і рівності, що реально вносили відчутні зміни в життя людей.

Мета, форми і методи діяльності Міжнародного кооперативного Альянсу сприяють розвитку кооперації, зміцненню світу, розвитку дружніх економічних відносин між кооперативними організаціями усіх видів як у національному, так і в міжнародному масштабі, а також дозволяють підтримувати тісні стосунки між організаціями, що входять до його складу і поширювати в усьому світі кооперативні принципи і методи.

По суті у своєму минулому, кооперація займала лідуєче положення серед суто місцевих громад. У сьогодинньому глобалізованому світі, навколишнє середовище може бути чим завгодно, але тільки не місцевим середовищем. Сьогодні працюючий світ є глобальним. Тому завдання вирішуються на світовому рівні такими організаціями як Міжнародний кооперативний Альянс.

Джерала та література

1. Макаренко А.П. Теория и история кооперативного движения: Учеб. пособие. – М., 1999.
2. Коряков И.А. Принципы кооперативного движения. – Чита: Изд-во Забайкал. ин-та предпринимательства Сиб. ун-та потреб. кооп., 1998.
3. Вахитов К.И. Международное кооперативное движение. – Чебоксары, 1998.
4. Бондаренко Н.В. История и теория кооперации. – Ставрополь, 1998.
5. Кооперация. Страницы истории: В 3 т. – М.: Наука, 1999.
6. Булочникова Л.А. М.И. Туган-Барановский и его книга «Социальные основы кооперации». – М., 1989.
7. Бланк Г.Я. Основы теории и истории потребительской кооперации СССР. – М., 1963.
8. Крашенинников А.И. Основные направления развития международного кооперативного движения. – М., 1988.
9. Паламарчук В.Е. Международное кооперативное движение. – М., 1970.
10. ЦДАВО України. – Ф.290, оп.5, спр.69, арк. 18.
11. ЦДАВО України. – Ф.290, оп.4, спр.31, арк. 50-52.
12. ЦДАВО України. – Ф.257, оп.1, спр.186, арк. 342.
13. ЦДАВО України. – Ф.257, оп.1, спр.163, арк. 21.

Катунина Е.В.

ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ УПОЛНОМОЧЕННОГО СОВЕТА ПО ДЕЛАМ РЕЛИГИОЗНЫХ КУЛЬТОВ В КРЫМУ В 1944-1946 ГОДАХ

В последние годы многие отечественные и зарубежные ученые особое внимание уделяют вопросам взаимоотношений православной церкви и государства в годы советской власти. Только лишь на основании крымских материалов по этой проблеме защищено несколько кандидатских и докторских диссертаций. В диссертационных исследованиях Р. Белоглазова, Б. Змерзлого и Ю. Катунина достаточно глубоко проанализированы различные проблемы деятельности религиозных организаций в Крыму в 20–30-е годы XX века. В публикациях Ж. Кангалинской исследована проблема взаимоотношений православной церкви и государства на территории Крыма в 40–60-е годы минувшего столетия.

Однако сегодня практически неизученной является проблема отношения государства к религиозным культурам, действовавшим на территории СССР. Несмотря на достаточно большой корпус работ по истории взаимоотношений религии и церкви, можно констатировать, что сегодня нет серьезных научных исследований, посвященных этой проблеме.